

№№ 71-72 (19837) 2011-рэ илъэс БЭРЭСКЭШХУ МЭЛЫЛЪФЭГЪУМ и 15

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИІЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Президентым изэІукІэгъухэр

кІэ иминистрэу Чэмышъо Іагъ. Гъазый, АР-м лъэпкъ Іофнизациеу «Адыгэ Хасэ — тым имызакъоу, ар зэры- гущы
Іагь. Щэрджэс Парламент» зы- тыщт гупчэри зэрэзэтыра-

Адыгэ Республикэм и фиІорэм итхьаматэу Хьэ-Президентэу ТхьакІущынэ пэе Арамбый тыгъуасэ Іоф-Асльан АР-м культурэм- шІэгьу зэІукІэгьу адыри-

Мыекъуапэ игупчэ щахэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм шІынэу рагъэжьэгъэ сауащыпсэурэ тилъэпкъэгъу- гъэтэу «ЗыкІыныгъэр ыкІи лъэхэм язытет зыфэдэм, хэм адыряГэ зэпхыныгъэ- шІэжьыр» зыфиІорэм ылъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъу- ныкъокІэ Іофхэр зэрэлъы- гъэм иамалхэмкІэ и Ко- кІуатэрэм, анахьэу анамитет ипащэу Шъхьэлэхьо Іэ зытырагъэтын фаехэм япІун-лэжьын, нэмык Іо-Аскэр, общественнэ орга- ахэр атегущы Гагъэх. Саугъэ-

гъэпсыхьащтыр, ащкІэ къатефэрэр зэшІуахыным зэрэфэхьазырхэр пытагъэ хэлъэу Президентым къы-

Мы мэфэ дэдэм республикэм ипащэ Мыекъуапэ иефэндэу Тыгъужъ Ибрахьимэ зэГукГэгъу дыриГагъ. Дин ыкІи лъэпкъ Іофыгъохэм, хьадэм ифэІо-фашІэхэм ягъэцэкІэн, тикъэхаадыгэ шэн-зекІуакІэхэр тэрэзэу зехьэгъэнхэм, къыткІэхъухьэрэ ныбжьыкІэхэм фыгъохэми бгъуитІур ате-

(Тикорр.).

Космонавтикэм фэгъэхьыгъ

А. Березовоир Адыгеим щыІ

ТелефонкІэ къатыгъ. Адыгэ Республикэм щапІугъэ летчик-космонавтэу, Советскэ Союзым и ЛІыхъужъэу Анатолий Березовоир тыгъуасэ илъэныкъо гупсэ къэкІуагъ. Краснодар краим щыщ летчик-космонавтхэр ащ игъусэх.

– ЛІыхъужъ щытхъум епхыгъэ чІыпІэхэр, музейхэр зэтэгъэлъэгъух, къыта Гуагъ космонавт у Анатолий Березовоимрэ Краснодар краим икосмонавтхэм ясоюз итхьаматэу Трэхъо Энверрэ. – Краснодар краим, Адыгеим тащыІэщт. Шэмбэтым Инэм тыкІонэу зытэгъэхьазыры.

~~-~~

<u>Зэкъошныгъэм, мамырныгъэм</u> ямарафон

Тульскэм щырагъэжьэщт

Лъэпкъхэм язэфыщытыкІэхэр гъэпытэгъэнхэм, мамырныгъэр къэухъумэгъэным, шыфхэм шыгэкгэ-псэукгэ дэгъу яганым афэгъэхьыгъэ марафоныр Адыгэ Республикэм физкультурэмкіэ ыкіи спортымкіэ и Комитет зэхещэ. Мэлылъфэгъум и 15 — 22-м Адыгеим икъалэхэмрэ районхэмрэ зэхахьэхэр, спорт къэгъэлъэгъонхэр ащыкощтых.

къэухъумэгъэным, мыхъомышІагъэхэр ныбжьыкІэмэ зэрамыхьанхэм, физкультурэмрэ спортымрэ апыща--еалоахеалех еалаарик емеал ным афэшІ Адыгеим испорткомитет зэхищэрэ марафоным республикэм ныбжьыкІэ ІофыгъохэмкІэ и Комитет, еджапІэхэр, наркоконтролым пылъхэр, культурэм иІофышІэхэр, тиспортсмен цІэрыІохэр, нэмыкІхэри хэлэжьэщтых.

Апэрэ зэІукІэр непэ Тульскэм щыкІощт. Мыекъуапэ испорт еджапІзу N 2-м иныбжык Іэр, республикэ ШВСМ-м зыщызыгъасэхэрэр, Осипов зэшыхэр, нэмыкІхэри зэІукІэм къырагъэблэгъагъэх. Марафоныр гъэшІэгъонэу кІощт. Зэкъошныгъэм естискатеф нетыпести Іофыгъохэр зэрагъэцакІэхэрэм тигъэзетеджэхэр ащыдгъэгъозэщтых.

ЕМТІЫЛЪ Нурбый.

ЩыкІагьэхэр дагъэзыжьынхэу къафигъэпытагъ

Адыгэ Республикэм и Оперативнэ штабрэ терроризмэм пэшіуекіогъэнымкіэ комиссиемрэ зичэзыу зэхэсыгъо тыгъуасэ зэдыряlагъ. Ар зэрищагъ АР-м и Президентэу Тхьакіущынэ Аслъан.

гъэхэр транспортым ык Іи ащ игъэ- актхэм зэращыухъумагъэхэр, щынэфедэн епхыгъэ ІофшІапІэхэм щы- гьончьэным ишапхъэхэм зэрадиштэ--еатешехее неІшфоІк уеарноален нымкІэ республикэм иІофхэм язы- ТхьакІущынэ Аслъан ыуплъэкІугъ тет ары. Мыщ фэгъэхьыгъэу къэгу- ыкІи Іофым изытет зэримыгъэрэщыІагъ ФСБ-м АР-мкІэ и ГъэІоры- загъэр къыхигъэщыгъ. Ащ ыуж зишІапІэ ипащэу Олег Селезневыр. гугъу къэтшІыгъэ вокзалитІум япа-ИкІыгъэ илъэсым зэфэхьысыжьхэр щэхэр мы гумэкІыгъом идэгъэзыкъыфишІызэ, Темыр Кавказым ит жьын нахь ыуж ихьагъэх. ГущыІэм бандформированиехэм ябэныгъэ- пае, автовокзалым видеокамерэхэр ныр пшъэрылъ шъхьаІэу зэрэщытыгъэр ащ къыхигъэщыгъ. Урысыем нахь уигъэразэ хъугъэ. Мафэ къэс иправэухъумэкІо органхэм зэхащэгъэ профилактическэ Іофтхьабзэ- гурытымкІэ нэбгырэ 1300-рэ фэдиз хэм яшІуагъэкІэ икІыгъэ илъэсым теракт 93-рэ, 2011-рэ илъэсым теракт 31-рэ къамыгъэхъун алъэкІыгъ. Транспорт объектхэм террористическэ актхэр къащымыхъунхэм, цІыфхэр бэу зыщызэрэугъоихэрэ чІыпІэ- автовокзалым нэбгырэ мини 4-м къыхэр щынэгъончъэным ишапхъэхэм щегъэжьагъэу мини 6-м нэс щызэадиштэу гъэпсыгъэнхэр — джары пшъэрылъ шъхьа Гэу УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым къы- ген оборудование зэрящык Іагъэр ащ гъзуцурэр. Ар гъзцэк Ізгъзным фэш І ипащэ къы Іуагъ, ау ыосэ сомэ мил-Адыгеим Іофтхьэбзэ гъэнэфагъэхэр лион 1,8-рэ зэрямы Іофыр къыщызэхащэх: бэдзэрхэр, вокзалхэр, мынсарноаленыш дехеІпыІр Імымен зэрэдиштэхэрэр ауплъэкІух, учение- кІэкІым къагъотынышъ, мы Іофыхэр зэхащэх. Ау зэфэхьысыжьхэм къызэрагъэлъагъорэмкІэ, объектхэм ащыщыбэхэм видеокамерэхэр, нэ- шІыгъ. МэшІокугъогу станцием мык І техническэ пкъыгъохэр икъу ылъэныкъок Іи щы Іэ гумэк Іыгъохэр фэдизэу аГэкГэлъхэп. А гумэкГыгъор дагъэзыжынхэу къафигъэпытагъ. псынкІзу дэгъэзыжьыгъэн зэрэфаер пащэм къыгъэнэфагъ.

ристическэ актхэр къащымыхъун- нэфагъэх УФ-м ош1э-дэмыш1э 1офхэм унаГэ тебгъэтын зэрэфаер, мы хэмкГэ и Министерствэ и ГъэГорымафэхэм къалэу Минскэ къыщыхъу- шІапІэу АР-м щыЇэм ипащэу Гъугъэ ащ фэдэ тхьамык Гагьом ц Гыфхэр нэжьык тьо Муратрэ АР-м псэольэлъэшэу зэрэзэридзагъэхэр къыГуагъ шІынымкІэ, транспортымкІэ, псэу-АР-м хэгъэгу кІоцІ ІофхэмкІэ ими- пІэ-коммунальнэ ыкІи гьогу хъызнистрэ ипшъэрылъхэр зыгъэцэкІэрэ мэтхэмкІэ министрэм иапэрэ гуа-Александр Сысоевым. Адыгеим непэ дзэу Хьаткъо Рэмэзанрэ. щырэхьат, лъэпкъ ыкІи дин зэгурыкІуачІэхэри щыІэхэшъ, ахэм апэуцужьыгъэн зэрэфаер къы Гуагъ.

Нэужым къулыкъушІапІэу «Автовокзалхэм ыкІи автостанциехэм торэу Къатбамбэт Исмахьилэрэ Мыекъопэ мэшІокугьогу станцием ипащэ ипшъэрылъхэр зыгъэцэкІэрэ Роман Савченкэмрэ къэгущы Іагъэх. ЦІыфхэр нахьыбэу зыщызэрэугъоихэрэ

офыгъо шъхьа Гэу зытегущы Га- ч Гып Гэхэр къы зэрагъэгъунэхэрэр, терхэрэр бэмыш Гэу АР-м и Президентэу чІагьэуцуагьэх, къызэрагьэгъунэрэми мы вокзалым ІукІырэ автобус 90-мэ зэращэ, зыгъэпсэфыгъо ыкІи мэфэкІ мафэхэм а пчъагъэр нэбгырэ 2500-м кІэхьэ. Ахэр зыгъэкІотэжьырэ е къапэгъокІырэ цІыфхэр къыдэплънтэхэмэ, зы мафэм къыкІоцІ блэкІы. Ахэм ящынэгъончъагъэ нахь тэрэзэу къзухъумэгъэным пае рентзэтырегъзуцо.

Ахъщэу ащ пэІухьащтыр охътэ гьор зэшІуахынэу мыщ дэжьым АР-м и Президент унашьо къафи-

ЗытегущыІэнхэу агъэнэфэгъэ Іофыгъом епхыгъэу къэгущы Іагъэх Транспортым иобъектхэм терро- ыкІи пшъэрылъ шъхьаІэхэр къагъэ-

 Республикэм щыпсэурэ цІыф-Іоныгъэ илъ, ау ар зыгу римыхыырэ хэм ящынэгъончъагъэ къэтыухъумэныр типшъэрыль шъхьаІ, — къы-Іуагъ ТхьакІущынэ Аслъан. — Мы аужырэ уахътэм а лъэныкъомкІэ тшІагьэр макІэп, ау джыри зэшІояобъединение» игенеральнэ дирек- тхынэу щыІэр бэ. Ар къыдэтльытэзэ тиІофшІэн зэхэтщэн фае.

> Зэхэсыгъом зыщытегущы Іэгъэхэ Іофыгьом епхыгьэу къэзэрэугьоигьэхэм унэшъо гъэнэфагъэхэр аштагъэх.

> > ТХЬАРКЪОХЪО Адам.

Сабый 240-мэ атегъэпсыхьэгъэ кІэлэцІыкІу ІыгьыпІэ непэ Мыекъуапэ къыщызэ-Іуахышт. Ащ фэгьэхьыгъэ торжественнэ зэхахьэу щыІэщтым Адыгэ Республикэм ыкІи къэлэ администрацием япащэхэр, мыщ ишІын дэлэжьэгьэ ОАО-у «СКДМ» зыфиІорэм икъутамэу Адыгэкъалэ дэтым илІыкІохэр хэлэжьэщтых.

КІэлэцІыкІу ІыгъыпІэхэм япчъагъэ зэримыкъурэр джырэ лъэхъан Іофыгъо шъхьаІэу тикъэралыгъо илъхэм зэу ащыщ. Мы лъэныкъомкІэ гумэкІыгъоу къэуцухэрэр дэгъэзыжьыгъэнхэм пае Урысыем иполитическэ партиеу «Единэ Россием» ыгъэнэфэгъэ партийнэ проектэу «КІэлэцІыкІу ІыгъыпІэхэр сабыйхэм апай» зыфиІорэр Адыгеим чанэу щагъэцакІэу рагъэжьагъ. Мы псэуальэри ахэм зэу къахеубытэ.

КІэлэцІыкІу ІыгъыпІэу агъэпсыгъэр аужырэ шапхъэхэм адиштэу агъэцэкІагъ.

ОАУ-у «СКДМ»-м игенеральнэ директорэу Василий Галюк къызэриІуагъэмкІэ, псынкІэу ашІырэ унэхэм ятехнологие агъэфедэзэ, Мыекъуапэ дашІыхьэгъэ ІыгъыпІэр мэзэ заулэкІэ зэтырагъэпсыхьан алъэкІыгъ. ТапэкІи мыщ фэ-

дэ псэолъэшІыгъэхэр къызэ-Іуахынхэ гухэлъ зэряІэри къыхигъэщыгъ.

Лъэтегъзуцор Щэрджэскъалэ щыІагъ

Кавказым икинематографистхэм я Союз хэтэу, Адыгеим ыкіи Къэрэщэе-Щэрджэсым япарламентхэм ящытхъу тхылъхэр къызыфагъэшъошагъэу Нэгъэплъэ Аскэрбый адыгэр зыщыпсэурэ чІыпІэ пстэуми ащязыгъэшІагъэр лъэпкъым фэгъэхьыгъэ фильмэхэу «Черкесия», «Черкесия. Адыгэ Хабзэ» ыкіи «Черкесия. Чужбина» зыфиюхэрэр арых. Ахэр Урысыем ичіыпіэ зэфэшъхьафхэми, Іэкіыб къэралыгъохэу адыгэхэр зыщыпсэухэрэми къащагъэлъэгъуагъэх.

3-рэ фильмэм илъэтегъэуцо къалэу Черкесскэ щыкІуагъ. Ар адыгэхэмкІэ мэхьанэшхо зиГэ хъугъэ-шІагъэу Къэрэщэе Щэрджэсым щыхъугъ.

Лъэтегъэуцом хэлэжьагъэх ежь фильмэр зигукъэкІэу, ащ ипродюсерзу ык и ирежиссерэу Нэгъэплъэ Аскэрбый, АР-м культурэмкІэ и Министерствэ иотдел ипащэу, искусство-

зэрищагъ), фильмэм исценарие зытхыгъэу, тарихъ шІэныгъэхэмкІэ кандидатэу Гъубжьэкъо Марат, Къэрэщэе-Щэрджэсым щызэльашІэрэ цІыфэу, льэтегъэуцом кІэщакІо фэхъугъэу Охътэ Александр, Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм и Правительствэ итхьаматэу КІэбэщ Индрысэ, общественнэ организациеу «Къэ-

Джы блэк Іыгъэ шэмбэтым я ведэу Шъхьэлэхьо Светланэ (ащ шыпсэурэ адыгэхэм янахыжьхэм я Совет» ипащэу Тэмэзэ Анатолий, художник цІэрыІоу Хьэхьандыкъо Мухьамэд ыкІи нэмыкІхэр.

Лъэтегъэуцор зэрэкІуагъэм джыри къыфэдгъэзэжьыцт.

(Тикорр.).

Сурэтым итхэр (сэмэгумкІэ къебгъэжьэнышъ): Охътэ Александр, Нэгъэплъэ Аскэрбый, Шъхьэлэхъо Светлан ыкІи рэщэе-Щэрджэс Республикэм Гъубжьэкъо Марат.

<u>КЪЫХЭТЫУТЫГЪЭМ КЪЫФЭТЭГЪЭЗЭЖЬЫ</u>

ГЪЭСЭНЫГЪЭМ зэхъокІыныгъэхэр къежэх

КІэлэегъаджэхэм ялэжьапкІэ къызэрэхэхьоштым, ашкІэ бгъэфедэн плъэкІыщт амалхэм джыри бэрэ яусэщтых, Іофыгьор зэшІохыгьэ охьуфэ ащ «районым ахъщэ иІэп» ыІомэ, районым «республикэм къыгІупщырэп» ыІомэ, республиикъурэп» ыІозэ джыри уахътэ тешІэшт.

Арэу щытми, кІэлэегъа--естехыся еТяпважели межд хъогъэным пае амалхэр щы-Іэх. Къыхэзыгъэхъон зыгу хэлъхэм къызэраІорэмкІэ, къыфагъэзэжьыщт. ЕджапІэм кІэлэегъаджэм урок ужым кІэлэеджакІохэм Іофэу адишІэрэм зэкІэм шъхьафэу ыуасэ къыратыщт. ГущыІэм кэм «гупчэм къыт Гупщырэр пае, тетрадьхэр, дневникхэр зэриуплъэкІухэрэм, ны-тыхэм -ычп ,медехешихее уеГлуГеек

хьэзэхахьэу ышІыхэрэм ыкІи шэпхъакІэу аштэщтхэм. Ахэм нэмыкІ Іофтхьабзэхэм атыригъэкІодэрэ уахътэр къыфалъытэщт. АщкІэ амал шІагьоу алъытэ бюджетым иІофышІэхэм ялэжьапкІэ нэмыкІэу къа- джэм къыфыхагъэхьонэу. Ау фалънтэу зэрэрагъэжьагъэр. непэ щыІэ тариф сеткэмкІэ А шІыкІэм анахьэу мэхьанэу а сыхьатхэм атефэрэр къэиІэр кІэлэегъаджэ пэпчъ иІоф шІагъэ къызэрэдильытэрэр, зэкІэри зэфэгъэдэгъэным зэрэтекІыхэрэр ары. ТарифымкІэ окладэу иІэм ычІыпІэкІэ базовэ ставкэу коэффициент зэфэшъхьафхэр зыхагъахъохэрэр кІэлэегъаджэм фагъэуцу.

Сыдрэ ІофыкІи екІолІэкІэ зэфэшъхьафхэр къыфаугупшысых. Ахэм зэу ащыщ еджэп Іэ коллективхэм языгъэІорышІэжьын нахь зегъэушъомбгъугъэныр. Дэгъоу Іоф зышІэрэ кІэлэегъаджэм ахъщэ Іахь тедзэу ратыштыр ежь коллективым хэт кІэлэегъаджэхэм къагъэнэфэн алъэкІыщт.

ЕтІани ублэпІэ классхэм якІэлэегъаджэ иІофшІагъэ уасэ фэшІыг є Ілмын є аги Ішеф къэкІощт мы илъэсым иІоныгъо мазэ къыщегъэжьагъэу Тэм

къыдалъытэ тхьамафэм къыкІоцІ урок ужым Іофтхьабзэу сабыйхэм адаш Іэхэрэм апае сыхьати 10-м ыуасэ кІэлэегъаплъытэн зыхъукІэ, а ІофшІагъэр гъэсэныгъэ тедзэ языгъэгъотырэ кІэлэегъаджэм ратырэм фэдизыщт ныІэп. Ар мэкІэ дэд — сомэ 200 — 300 ныІэп зэрэхъурэр. Арышъ, непэрэ лэжэпкІэ къэлъытакІэм тетэу къэплъытэн зыхъукІэ, кІэлэегъаджэм а сыхьатхэм федэшхо къыфахьыштэп.

Джыри зы гупшыс. Гъэсэныгъэм къэралыгъом хилъхьэрэ ахъщэр нахь макІэ шІыгъэным бэш Гагъэу егупшысэх. Къэбарым илъэс къэс икІэрыкІзу зыкъеІэты, етІанэ мэрэхьатыжьы. АщкІэ икІыгъо дэгьоу алъытэ еджэпІэ цІыкІухэр нахь инхэм ахэгъэхьажьыгъэнхэр. Илъэс заулэкІэ узэкІэІэбэжьмэ а Іофым игъэкІотыгъзу тегущыІэщтыгъэх. Гущыпае, Джамбэчые

Ткъош Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм

Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм и Президентыгъзу Борис Эбзеевыр ежь илъэІукІэ ІэнатІэу зыІутым ІукІыжьыгъагъ. 2008-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу ащ республикэм пэщэныгъэ дызэрихьагъ, цІыфхэм хьалбалыкъ ахэмыльэу, мамырэу ыгъэпсэугъэх. Ар зытекІыжьым ыуж Президен--еат еалеІп дехалыдеашпи мыт нэфагъэкІэ ыгъэцэкІэнхэу Темрезов Рэщыд агъэнэфэгъагъ. Партиеу «Единая Россия» зыфи-Іорэм иунашъокІэ джы Р. Темрезовыр Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм ипащэ хъугъэ.

Къэрэщэе-Щэрджэсым инароднэ ЗэІукІэ республикэм и Конституцие зэхьокІыныгъэ фишІыгъ. Ар тапэкІэ Президентым зэреджэщтхэ шІыкІэм фэгъэхьыгъ. «Къэрэщэе-Щэрджэсым и Президентым» -qеЩ-эешеqетА» ыжд еІлеІпыІны джэсым ипащ» аІощт. ПрезидентыкІэми ащ дыригъэштагъ.

Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм 2010-рэ ильэсым турист мин 385-рэ къихьагъ. Ахэм япчъагъэ илъэс къэс хэгъэхъогъэным фэшІ УФ-м и Къыблэ шъолъыр ит субъектхэри ІэпыІэгъу къызфагъэхъунхэу Зэзэгъыныгъэ зэдашІыгъ. Субъект зэфэшъхьафхэр зэгуры Гохэу туристхэм едмехеІпіаІн трианоалеІшеалоІшь зыгъэпсэфыпІэхэмрэ зэтырагъэпсыхьэхэмэ, ащ федэ къызэрихьыщтыр хэтыкІи нафэ.

КъЩР-м туризмэмрэ курортхэмрэкІэ и Комитет ипащэу Аппаев Казбек къызэриІорэмкІэ, Зэзэгъыныгъэм цІыфхэр нахь зэпэблагъэ зэришІыщтхэм имызакъоу, зэгъусэхэу курорт кластер агъэпсын алъэкІыщт. Ащ пае маршрутыжъхэу непэ амыгъэфедэжьыхэрэм якъызэІухыжьын ыкІи проектыкІ у «Темыр Кавказым игъогухэр» зыфиІорэм игъэцэкІэн Іоф адашІэн фае.

> Сайт зэфэшъхьафхэм къарыхыгъэх.

еджапІэм чІэсхэр Улэпэ еджапІэм ащэхэзэ рагъэджэнхэу, къутырэу Краснэм иеджап Гэу класс зэфэшъхьафхэр зэхэсхэу зыщырагъаджэхэрэр гъунэгъу къуаджэм иеджап Іэ хатэкъожьынэу. А Іофым джыри къыфагъэзэжьы. Джы нахь зэтегьэпсыхьэгьэ еджапІэхэм (ахэм базовэ гупч араІо) нахь хъыбэйхэр япхыгъэщтых.

Урысые Федерацием и Премьер-министри а гупшысэр къыхигъэщыгъ. Ащ къызэриІуагъэмкІэ, ицыхьэ тель ащ фэдэ базовэ еджапІэхэу къутамэхэр зиІэхэр гъэсэныгъэм иІоф зэхэщэгъэнымкІэ амалышІу зэрэхъущтхэр. Ащ фэдэ екІолІакІэм еджэпІэ цІыкІухэр зэфамышІыжьынхэмкІэ ишІуагъэ къэкІощт.

ЕджапІэхэм якъутамэхэр (филиалхэр) загъэпсыхэкІэ, пэщэ ІзнатІзхэм япчъагъз нахь макІз хъущт, ащ апэІухьэщтыгъэ ахъшэр еджапІэм иматериальнэтехническэ базэ изэтегьэпсыхьан хэплъхьан плъэкІыщт.

Сыдэу щытми, гъэсэныгъэм иІоф зэхьокІыныгъэшхохэр къежэх.

СИХЪУ Гошнагъу.

СыжьонакІу. СылэжьакІу. СыусакІу

ыныбжьыгъэр МэщбэшІэ Исхьакъ «СичІыгу» зыфиІорэ усэм мырэущтэу къызышеІом:

СымэкъумэщышІ сэ. Бэдэдэ шІагъэ. ЧІым сырилъапсэу сырибэнакІу. СІэтыщт быракъэу сихьэсэ шІагъэ,

СыжьонакІу. СылэжьакІу. СыусакІу. А лъэхъаным ахэр зэкІэ ежь зэрэфаеу къыдэхъугъапэхэм нахьи, гугъэ-гупшысэ дахэу иІэгъэнкІи мэхъу. Литературэм, культурэм, общественнэ, къэралыгъо къулыкъухэм яхьасэ щылажьэзэ, ыгъэбагъозэ непэ нэс ащ ыгъэхъагъэр бэ. Иапэрэ тхыльэу «ЦІыф льэшхэр» зыфиІорэр къызыдэкІыгъэр мары шІэхэу ильэс 60 хьущтышь, а уахътэм къыкІоцІ тхылъишъэм ехъу бзэ зэфэшъхьафыбэхэмкІэ къыдигъэкІыгъ. Иусэ макъэ адыгабзэкІи, урысыбзэкІи, ежь яхэгьэгубзэкІи Гаванэ къыщегъэжьагъэу Пекин нэсыжьэу чІыпІабэмэ ащыІугъ, итарихъ романхэр адыгэу нэмык хэгъэгухэм арысхэм алъыІэсыгьэх. ЦІэ лъапІэу къыфаусыгъэри, шІухьафтынэу къыфагъэшьошагъэри, ищытхъу льагэу бэрэ зэра-Іэтыгъэри, гущыІэ дэхабэу фаІуагъэри, тхыль псаоу фатхыгъэхэри непэ къэлъы-

А пстэумэ яфэшъошэ чІыпІи уахъти агъотын. Ахэм ащыщэу зы щысэ закъо къэсхьы сшІоигъу. Ар И. МэщбашІэм иІэпэІэсэныгъэ апэу гу лъызытагъэмэ ащыщэу, ныбжыкІэ дэдэзэ Урысыем итхакІохэм я Союз хэзыщагъэу, ыкъом фэдэу зылъытэщтыгъэ, дунэе литературэм щызэльашІэрэ урыс тхэкІо инэу С.В. Михалковыр ары. И. МэщбашІэм иилъэс 70-рэ ехъулІэу «Мир дому твоему» зыфиІорэ усэ зэхэубытэгъэ тхылъыр 2001-рэ илъэсым Москва къыщыфыдагъэкІы зэхъум, ащ икІэщэкІуагъ, пэублэ гущыІэу фишІыгъэми мырэущтэу ритхагъ: «Синыбджэгьоу, зищытхъу лъагэу аІэтыгъэ адыгэ-щэрджэс МэщбэшІэ Исхьакъ я 50-рэ ильэсхэм агузэгухэм къащыублагьэу сэшІэ... А илъэсхэм къакІоцІ усэн Іофыри зэпимыгъэоу романист ин хъугъэ, Урысыеми ежь илъэпкъ адыгэ народми къарык Іуагъэм еплъык Іэу ащ афыриІэм тарихъ шъыпкъагъэ хэлъ. ЩыІэныгъэ ыкІи духовнэ лъэгапІзу зытеуцуагъэм урыс ыкІи нэмыкІ лъэпкъ тхакІохэм льытэныгъэ ин къыфаригъэшІыгъ. Ежь илэгъухэми, нахыжъхэми – КІышъэкъо Алим, Къайсын Кулиевым, Расул Гамзатовым, Мустай Карим, Давид Кугультиновым ясатырэ ифэшъошэ шъыпкъэу пытэу хэт. Нахьыпэм фэдэу джыри ыкІуачІэ из, иусэхэр псэ пытэх, шыІэныгъэр шІу елъэгъу». ТешІагъэр бэкІаеми, непэрэ мафэми фэпхьынхэу щыт гущыІэх. Уильэпкъ тхакІомэ урыгушхонэуи осэ ин иІ.

Ахэр зэкІэ зы нэбгырэ гъашІэм игъэфэгъуай. Непэ сэ сызлъы Іэсы сш Іоигъор зы лъэныкъу, зы пычыгъу. Ар ублэпІэкъежьапІ у а пстэумэ афэхъугъэр ары. Мыщ дэжьым ежь МэщбашІэ Исхьакъ нахь дэгъоу ар къэІогъуай: «Хэтрэ цІыфи къызщыхъугъэ хапІэр илъапІ... А чІыгу къуапэр — ным игъэшТуапТ, тым илъэгапТ, апэрэ шІульэгьум икъежьапІ... Апэрэ лъэбэкъур зыщыбдзыгъэр ным ыбгъашъу, тым ыкуашъу, етІанэ уиунэ джэхашъу, лъагъор ащ ыуж уипчъэІупэ щеогъажьэшъ, дунэе нэфым щыхэощы... Гур пфэмы ажэу уихэп эжь укъызищэжырэм ипси, ижьи, итыгъи кІуачІэ къыпхалъхьэ, ицІыфмэ уарэгушхо, яІофшІагъэ огъэльапІэ, икІэрыкІэу сабыигьом, кІэлэгъум гьусэ уафэхьушъ, гукъэкІыжьмэ зыуагъэплъыхьэ... Джащ фэдэ чІыгу къуапэу сыкъыздэхъухьэгъэ чылэу, сызщапГугъэ хапІзу Шъхьащэфыжьыр сиІ... СэркІз ар дунаим чІыпІэ зэфэшъхьафэу тетмэ анахь дах, анахь лъапI».

Мы гущыІэхэр И. МэщбашІэм игукъэкІыжь тхыльэу «Щагу хъурай» зыфиІорэм ипэублэ къыхэтхыгъэх. Ащ фэдэу къызщыхъугъэ унэ, ар зытет чІыгу налъэ, ащ къышъхьащыт ошъо къуапэ зимыІэ тхакІо зи щыІэп. Ащыщхэм ар ренэу благъэу, моу гупшысэк Іэ у Іабэмэ жьэгъэ ячылэл Іымэ яу Іэгъэ тыркъохэм, къэпштэн къодыеу зыдаІыгъ. Ащ фэд МэщбэшІэ Исхьакъи, итворческэ гьогуи, итхыгъэхэми, игупшыси зэкІэмэ ар якъежьапІ, ахэгъэткІухьагъ. Ным ыкуашъоу зытесыгъэми, яунэ джэхашъоу апэрэ лъэбэкъур зыщидзыгъэми, ятэжъэу Дэунэжъ Бакъ, янэжъэу Чэбэхъан, ахэм апхъоу, ежь янэу МыІуминат къыфаІоштыгъэ нарт къэбархэм, пшысэжъхэм, орэдыжъхэм ублэпІэ-къежьапІэхэр ахэлъых. Ежьыр шъыпкъэм а шІэжь тхылъэу зыфэсІуагъэм щыкІегъэтхъы. «Саусэрыкъу», «Сэрмаф», «Стамбул икІыжьым иорэд», сятэжъ иІушыгъ, сянэжъ ипщын, сянэ ипшыс, игунэс фаб — джахэр арэу къысшІошІы сиапэрэ усэ тхэн мэкъамэр къызщежьагъэр... Сисабыигъо зэхэсхи, кІэлэгъум лъигъэкІотагъэр стхырэ пстэуми алъапс».

А пстэумэ ышнахыжъэу Мыхьамэт, Мыхьамод, Мыхъутар еджап Зу зыдакІохэрэм къычІахырэ усэ езбырхэри къахэхьагъэх. Хьаткъо Ахьмэд иусэу «Сибилет» зыфиІорэри ахэм яжэдэкІэу Исхьакъ ышІагъ. Нэужым а еджэпІэ дэдэм ежьыри зычІэхьэм итхэн Іоф къэзгъэущыгъэри мыщ икІэлэегъаджэу, а лъэхъаным зэльашІэштыгъэ адыгэ гъэсагъэу, Каир щеджагъзу ПщыунэлІ Юсыф.

МыдыкІэ ятэжъэу Бакъ къыфэбгъэзэжьмэ, сыда зымыуасэр, гущыІэм пае, ащ игульытэ, зэхэшІэ гъэшІэгьонхэу, игъэсэпэтхыдэхэу Исхьакъ дигощыщтыгъэхэр. Мары мэкъуао щыІэх, Исхьакъ ятэжъ ыуж итэу аргъэнхэр сатыр дахэу къызэрагъэтІылъэкІыхэзэ льэкІуатэх...

Джахэм афэдэ псынэкІэчъ мычъэкъожьхуу зэхэльадэхэзэ, гукъэкІыжь ІэшІухэр къагъэущхэзэ тхакІом ищыІакІэ ахэр пхырэчъых, джы къызынэсыгъэми ыІорэри ышІэрэри, ытхырэри ахэм зэрафыщытымкІэ еуплъэкІужьых. Янэжъахыжыл елден, мехажетк жетк щэгъэ адыгэ тарихъым, ІорыІуатэхэм, шэн-хабзэхэм къатемыхыгъэу пІон плъэкІына гушхоныгъэр, рэзэныгъэр къызхихырэ усэхэу «Нартхэм ягугъу джыри къысфэшІ», «Нартмэ яджэгу», «Рэдэд», «Адыгэ пщын», «Адыгэ цый», «Адыгэ гущыІэжъхэр», «Гум щыщ пшысэхэр», «Намыс», нэмыкІхэри. «Адыгэхэр» зыфиІорэ усэу мэкъэмэ дахэм ралъхьагъэм зэрэдунаеу къызэлъи-

Иусэн Іофхэм а инахыжъхэр ахэщагъэхэу зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэу джыри зигугъу къэпшІын плъэкІыщтыр макІэп. Ным фэгъэхьыгъэу зы щысэ закъу. Иапэрэ усэу заор зэраухыгъэм, текІоныгъэр къызэрэдахыгъэм пае къуаджэм игушІуагьо къыгъэущыгъэм шъхьэ къыфэзышІыгъэр янэу Минат — «**КъэбарышІу.** ГушІогьошху». Иусэхэр зыдэт тхылъ инитІоу 2006-рэ илъэсым къыдэкІыгъэр ащкІэ къызэрэзэІуихыгъэр угу къэкІыжьыми лые хъунэп.

Ары, МэщбэшІэ Исхьакъ адрэ илэгъухэм афэдэу икІэлэцІыкІугъуи иеджэгъуи зэо ыкІи зэоуж ильэс къинхэм атефагъ. А охътэ хьылъэр гучІэм итІысхьапэу, мызэу-мытІоу жанрэ зэфэшъхьафхэмкІэ ащ къыфигъэзэжьыгъ. НахьыбэрэмкІи итхыгъэхэм ягупчэ итхэр икъоджэгъу дзэкІолІхэр, лэжьакІохэр, нэжъ-Іужъхэр, ныбжык Гэхэр, шъэогъухэр арых. ШыхьатышІоу ащкІэ иІэмэ ащыщ «**ЦІыф** льэшхэр» зыфиІорэ поэмэу якъоджэ лэжьакІохэр пыим зэрэпэуцужьыгъэхэр къызщигъэльагъорэр. А льэныкъомкІэ нэужым ытхыгъабэмэ уна Гэзытеудзэхэрэр ахэтых. Ахэм афэдэх ТекІоныгъэшхом ия 10-рэ 1955-рэ илъэсым къызэкІэлъыкІогьэ усэхэр — «Май. 1945-рэ ильэс», «Типсышъхьал», «Тщыгъупшэщтэп», нэмыкІхэри. «**ЛІыкІо**» зыфиІорэ усэр МэщбэшІэ зэшиплІымэ анахыыжъ Мыхьамэтэу зэуитІуми ахэлэжьагьэм ыцІэкІэ рыгушхоу ытхыгъ. ГукъэкІыжь-гуузым ухэзыщэрэмэ ащыщ «**Хьамамэри».** Аш хэт лирическэ героир якъуаджэ кІожьыгъэу хьамамэм зехьэм, заом хэлэзаом ипчэгу ифагъэу къыщагъэхъугъ.

АкІыбхэр ахэм афэсІотыгь, Іэр зимыІэжьым псыр есхьылІагь. Лъэкъончъэм хьафэу слъакъо естыгъ. Непэ заом сэ сыщы Гагъ.

Янэ фэгъэхьыгъэ гупшысэмэ къафэбгъэзэжьмэ, ятэ зэлІэм илъэсищ имыкъум итыгъ нахь мышІэми, Исхьакъ дэгъоу къешІэжьы илъэс 30 нахь зымыныбжь бзыльфыгъэ ныбжьыкІэу шъузабэу къэнагъэм гъогу къинэу къыкІугъэр, сабый быныр зэрэкІэсэу, ар къызэзыщэлІэжьыгъэ янэ-ятэхэм гукГэгъушхо афыриГэу зэрафыщытыгъэр. А пстэур повестэу «Щагу хъурай» зыфиІорэм икъоу пхырыщыгъ. Ащ нэмык І усабэмэ, поэмэхэм ахэгощагъэхэу ахэлъых. ХэушъхьафыкІыгъэу ным фэгъэхьыгъэу ытхыгъэри макІэп. «Ным иджэуап», «Ным фэкІо», «Ушъхьагъу сыльыхъузэ, сянэ сэ хьакІэ сыфэкІошъунэп», нэмыкІхэри. Ным иІэшІугъэ, ифабэ, игукІэгъу, игумэкІ ахэм ренэу ухащэжьы зэпыт. Усэмэ ащыщ горэми «Ным ифабэ сыщэІэфэ схэрэмык**І**» ыІуи еджагь. Ащ къыщеІо:

Сэ зэгорэм фэдэу сянэ Джыри, джыри сищыкІагь... Ным иІуплъэ, имэ фабэ СыщэІэфэ схэрэмыкІ.

ИкІэлэцІыкІугъо-ныбжыыкІэгъу лъэхъаным МэщбэшІэ Исхьакъ анахь зэхишІагъэмэ ащыш чІыгум идэхагъэ, ащ епхыгъэ пстэоу мэкъумэщышІэм щыІакІэ къезытыхэрэр. Чылэм удэкІымэ, хэгъошъхьэ хъуатэм ятэжъ шыхэр щигъэхъухэу ихэбзагъ, ежьыри пчыхьэшъхьапэрэ ащ дэжь чъэныр икТэсагъ. Тхэн зырегъажьэм гукІэ апэу зыльыІэсыгьэхэми ар ащыщыгъ. Титхыгъэ къызэрэтыублэгъэгъэ гущыІэхэр къызыхэтхыгъэ усэу «СичІыгу» зыфиІорэм ыпаІокІи а чІыгум, лэжьакІомэ яорэд, ядахэ ыІоным бэрэ зыфигъэзагъ. Угу къэмыкІыжьын плъэкІыщтэп «СымэкъумэщышІ, сымэщбашІ!» ыІуи ытхыгъэгъэ усэр. А лъэкъуацІэр зэрихьырэми, ар чІыгум, мэщым зэряпхыгъэми арыгушхоу къеІо:

СымэкъумэщышІэшъ, чІыгур зыфэдэр, СымэщыбашІэшъ. СэшІэ сэ дэгьоу. А гурышэ дэдэхэр пхырищыгъэх нэмык І усэу «СІэмэ гьэтхамэр къапэу» зыфиІорэми.

Ахэр зэкІэ зыщиушэтыгъэ хэпІэжъыр, Шъхьащэфыжь губгъохэр арыба икІэлэцІыкІу зэхашІэ къыубытыгъэхэу, нэужым романтизмэ дахэ зыкІэлъ усэ-гупшысэкІэ зэригъэфагъэхэу мэкъумэщ Іофым ильэныкьо, ишьэфыпІэ зэфэшьхьафхэр къыубытынхэ езыгъэлъэкІыгъэр. Мэкъуаом, жъонакІом, лэжьыгъацэм, нэмыкІхэми афэгъэхьыгъэх ахэр. «Мэкъуаом игушІо псальэр» зыфиІорэ усэм щетхы: «Щэмэджыр джэгун фалГэу ЛІыгъэ ушэтэу къысІоплъэ».

Ащ фэд лэжьыгъацэм зызфигъазэкІи, «МэкъумэщышІэм лэжьыгъацэм риІуалІэрэр» зыфиІорэ усэм лэжьакІом а лэжьыгъацэр игугъапІзу, ежэу, паплъзу гумэкІ зэрэхэтыр, дэгъоу къыхэкІ зыбагьокІи игушІогьошхоу гъэбэжъу орэдкІ э зэрэпэгъокІырэри, нэмыкІхэри философие гупшысэ куу хэлъэу тхакІом къыреІотыкІы. ИкІэухыми а гугъэ-гупшысэм лъапсэ къыщыфешІы: «Коцыцэр, оры зэкІэми апшъэр! ГъашІэр щыбгъаІэу ухьалыгъущт».

А пстэур зиІэшІэгъэ лэжьакІом ищытхъу къыщеГуатэ «ЖъонакІор. ЕутакІор. **ХынакІор**» зыфиІорэ усэм. Исэнэхьат елъытыгъэу шъхьадж чІыпІэу ыубытырэр, мэхьанэу иІэр къыхигъэщызэ, жъон Іофым, жъонакІом идунай нахь ухещэ, гум къинэжьырэ псэлъэ зэфэхьысыжь гъэшІэгъонхэр ешІых. «Щагу хъурай» зыфиІорэм хэт мыщ фэдэу: «Сабыигъори гъэтхэпэ жъуагъэри — тІури зы». Бэмэ уязгъэгупшысэрэ гущыІэх мыхэр. Зэу мыр бэшІагъэу, ицІыкІугъом къышыублагъзу тхакІом зэхишІзгъз зэгъэпшэн. ЯтІонэрэмкІэ, жъон Іофыри ежь чІыгу жъуагъэри сыд фэдэрэ лъэныкъокІи къэбзэнхэ, дэхэнхэ, жъогъэ бзыгъэм уеплъыусэу зигугъу къэтшІыгъэми мыщ фэдэ сатырхэр хэтых: «Тхъу цІынэм фэдэу чІыбзыгъэр Къызыгобгъэзырэм ураз». Мы чІыпІэм «Щагу хъураим» ичІыпІэ горэм джыри къыфэдгъэзэжьын. Я 60 -70-рэ ильэсхэм мэкъумэщышІэ цІэры-Іуагъэхэу И. МэщбашІэм ныбджэгъухэр иІагъэх, бэрэ аІукІэу, гущыІэгъу зэфэхъухэу — Дэгумыкъо Рэмэзан, Сихъу Аслъан, Лъэцэр Махьмуд, нэмыкІхэри. Ащ фэдэу Дэгумыкъомрэ ежьыррэ зыщызэІукІагъэхэ горэм жьон Іофымрэ тхылъ тхынымрэ зэфагъэдагъэх. Арышъ, тхакІом игупшысэхэу жьон Іофым фэгъэхьыгъэхэр аукъодые Іофэу щытэп, бэшІагъэу къыздиштэгъэ еплъыкІэх.

Гу лъытэгъуаеп а пстэури мэкъумэщышІэ зэхэшІэ къодыеу зэрэщымытым. ЩыІэныгъэ философие куум ар зэлъи-Іыгь, лэжьак Гомрэ ч Іыгумрэ язэфыщытыкІэ, ахэр зэгурыІонхэм мэхьанэу иІэм чыжьэу ухащэ. Къызэредгъэжьэгъэгъэ усэу «СичІыгу» зыфиІорэм ащ фэдэ зэфэхьысыжьхэр уегъэшІых.

Ахэм альы Іэсэу усак Іом зыригъэжьагъэри бэшІагъэ. Лъапсэу афэхъугъэри джа ичІыгу налъ, икъуадж, ащ ихэгъошъхьэ дахэхэр, ипсыхьоу Уарп арых. Марыба иапэрэ усэ чъэпхъыгъэхэм ащыщэу «Сичыл» зыфиІорэм ар нэрылъэгъу къыпфишІышт: «Сичылэ дахэ, — Сишъхьащэфыжь. — Сэ сырэгушхо, сыпсэ ар щыщ». ГущыІэ къызэрыкІох, къэІогъэ къодые псалъэр ыгъэкІэракІэу пымылъыгъэ фэдэуи къыпщыхъущт. Ау гум къиІукІырэ макъ. Апэу къыфэущыгъэмэ ащыщ. Ащ къыкІэльыкІуагъ «Сихэгъуашъхь» зыфиІори. УпчІэ ин егъэуцу усакІом: «Адрэмэ ялыеу гукІэ спэблагьэу Сыд сихэгъуашъхьэ шІу зыкІэслъэгъурэр?» ащ иджэуап лъыхъузэ бэмэ анэсы — жыбгъэ Іушъэшъэ шъабэу икушъэ натІэ орэд къыщызыІуи, ипсыхьо нагъуи, пкІаур зыхиз чылэ гъунэ хъупІи, нэмыкІи.

НэмыкІы къуапи сыгум ымыдэу Сызыщальфыгьэр льэныкьо дах... Ащ щыхэсхыгьэр апэрэ льагьошь, ГъэшІэрэ лъагьоу ар сигушІуагъу.

Ащ фэдэ усэхэмкІэ ушъагъэ, гущыІэм пае, 1962-рэ ильэсым къыдигъэк ыгъэ итхылъэу **«Жъогъобын»** зыфиІорэр «Сэлам, сичыл», «Уарп», «Шъхьащэфыжь», «Сичылэ кГасэ сыдэтэу, сэкІошъ...», «БэшІагъэ чылэм сызымыкІуагьэр...», «КІыщым», «Мэкъуаохэр», «А пстэури сэ сиорэд» мэхъух ахэр. А пстэури къыдэплъытэмэ, «Сянэу Минатэ ыцІэкІэ сэтхы» ыІуи мы тхылъым усакІом зэрэтыритхагъэр къыбгурыІонэу щыт.

Джахэм афэдэ гупшысэ дахэх «Щагу хъурай» усэми къыфэзыщагъэхэр. Ышнахышжынды аукенук емшиажыных. «ІэкІэ мышІыгъэу, ны гухэлъ дахэу, Сэри мы щагум сиунэ дэт» eІошъ рыгушхоу усакІом къыпегъэхъожьы.

ЕгьашІэм хапІэу сызыщапІугьэр БгьачІэм дэзыгьэп, нэрызы хьугьэп, МакІэми бэми гьогоу къэскІугьэр Аш еолІэжьти, къины сфэхъугъэп, Мы щагур нибжьи сэ сщыгьупшагьэп, МыжьуакІ у дэльым нэс синэІуас! Дэхабэу щыІэм ар езгъэпшагьэп, Ащ инэфынэ сфэрэмыкІуас!

А чІынэльэ цІыкІўм ренэў епхыгъ ихэку кІаси, ащкІэ къикІызэ ихэгъэгушхуи къегъэгъунэ, идахэ, иорэд elox. Мыщ дэжым зы усэ закъо ыцІэ къетІоми, ар нэрыльэгьу къыпфишІыщт. «Сихэку кІас» ыІуи ащ еджагъ. Емызэщыжьэу ащ истрофа пэпчъ къыщык lelотык lыжьы: «Сихэку кІэракІ.., сихэку гупс.., сихэку дах.., сихэку дышъ...» Ащ фэдиз дышъэ зэрыблыр зыпигъохыгъэ хэкум, джы непэ республикэу хъугъэм рыгушхоу, ыгъэлъапІэу, ищытхъу лъагэу ыІэтэу иильэс 80 хигъэунэфыкІынэу зегъэхьазыры. Гухэлъ дэхабэу иІэр къыдэхъунэуи тыфэльаІо.

МАМЫЙ Руслъан. Филологие шІэныгьэхэмкІэ доктор, Урысые Федерацием шІэныгъэхэмкІэ изаслуженнэ ІофышІ.

Makb

<u> свергавичения тарихънмрэ археологиемрэ</u> свергавичения

Къагъотырэр музеим къырахьылІэ Тарихъ мэхьанэ зиlэ пкъыгъо гъэшІэгъонхэр

тилъэпкъ ичіыгу къыща-гъотых. Адыгэ Республикэм и Лъэпкъ музей шіэныгъэмкіэ иіофышіэ шъхьаlэу, Адыгеим культурэмкіэ изаслуженнэ Іофышізу, археолог ціэрыloy Тэу Аслъан тызыlокіэм пылыхэр къызытекіыгъэхэ мастадонтхэм, мамонтхэм, нэмыкіхэм якъэбархэм тащигъэгъозагъ.

— Ижъырэ псэушъхьэмэ япкъыгъохэу къычІатІыкІыжьыхэрэм адыгэмэ ятарихъ къегъэбаи, — eIo Тэу Аслъан. — Мыжьо хъугъэхэу ильэс минишъэ пчъагъэхэр аныбжь. Ащ фэдэ пкъыгъохэр цІыфмэ къызагъотыкІэ музеим къырахьылІэх.

Археологхэр, хэбзэ къулыкъушІэхэр тиІэх. Ахэр тызытегущыІэрэ Іофым зэрэхэлажьэхэрэм, цІыфмэ зэпхыныгъэу адыряіэм къатегущыі эба.

Туризмэр, шэкІоныр зикІасэмэ тарихъ пкъыгъо макІэп къагъотырэр. Илъэс миллион пшІы пчъагъэкІэ узэкІэІэбэжьмэ, адыгэмэ ячІыналъэ хышхо итыгъ, чІыгур гъушъагъэп. Океаным хэсыгъэ пкъыгъомэ якъупшъхьэхэр арых цІыфмэ къагъотырэр. Пцэжъые къупшъхьэхэу мыжьо хъугъэхэр, нэмыкІхэри гъэшІэгъоных. Тэ, археологхэм, тарихъым инэкІубгъохэр зэтэгъашІэх. Лъэшэу тафэраз ІэпыІэгъу къытфэхъурэ цІыф къызэрыкІохэм. Тызэгъусэу тапэкІи тызэдэлэжьэщт, ижъырэ къэбархэм ащыдгъэгъозэщтых.

– ПсэолъэшІхэм къагъотырэ пкъыгъохэр къышъу-лъагъэlэсыжьыха? Aшloмыюфэу чіэзыдзыжьхэрэм сыда яшъуюрэр?

– 1950-рэ илъэсхэм Мыекъуапэ ГЭС-р щашІызэ китым ипкъынэ-лынэхэр къагъотыгъагъэх. А къупшъхьэхэр Лъэпкъ музеим чІэльых. Мары япль... ЧІыр зэгъужьым псэушъхьэхэр къытехьагьэх, щыпсэухэу аублагъ. Мамонтхэр, пылыхэр, мастадонтхэр, носорогхэр, нэмыкІхэри тичІыгу зэрэтесыгъэхэр пкъыгъохэм къаушыхьаты.

Мыекъуапэ икъэлэ парк дэжь къыщагъотыгъэм тигъэзетеджэхэр къыкі эупчі эх, тэри тшіогъэшіэгъон.

Мастадонтым ыцэкъупшъхьэхэр паркым дэжь къыщагъотыгъэх. Мастадонтхэр арых пылыхэр, мамонтхэр къызытекІыгъэхэр. 1997-рэ илъэсым Нэчэрэзые зыдэщысыгъэм пэмычыжьэу къыщагъотыгъэр тшІогъэшІэгъон. Нэпкъэу псым ылъэсыхьагъэм къупшъхьэу къычІэтхыгъэхэр тимузей чІэлъых.

- Къагъотырэ пкъыгъохэр адыгэмэ ячіыгу, ята-

рихъ зыгорэущтэу епхыгъэхэу къэтюн тлъэкыщта?

- Мыжъо лІэшІэгъур пштэмэ, ижъырэ тилъэпкъэгъухэр мамонтхэм яшакІощтыгъэх. Нэчэрэзые зыдэщысыгъэм темэнышъо теоми зы лъэхъанэ горэм тхьамыкІэгъошхо къыщыхъугъагъ. А зы уахътэм мамонтхэр бэ хъухэу щылІэгъагъэх. Тэ мамонтхэм якъупшъхьэу къычІэтхыгъагъэхэм анэмыкІхэри къагъотыжьыгъэх. Бжъакъоу псэушъхьэмэ атетыгъэхэри мары тимузей чІэлъых.

Археологхэм джыри пкъыгъо гъэшІэгъонхэр къагъотыщтхэу, ахэр адыгэ чІыгум итарихъ зэхэ алъэкіыщтэу тащыгугъы хъущта? Олимпиадэри къэблагъэ...

- Нурбый, тэрэз зыфапІорэр.

Сурэтым итыр: къэлэ паркым къыщагьотыгьэ пкъыгьор Тэу Аслъан къегъэлъагъо.

репхыгъэхэр агъэунэфын-

Олимпиадэ джэгунхэр 2014-рэ илъэсым Шъачэ щык Гощтых. Адыгэмэ ятарихъ чІыгу спортсменхэр зэрэшызэнэкъокъуштхэм дакІоу, титарихъ зыфэдэр дунаим нахышІоу щядгъэшІэщт. Археологхэр шыІэныгъэм иІотакІох, Іофэу ашІэрэр шъэфы хъущтэп.

СурэтышІхэм гъатхэр зэралъэгъурэр

ШэнышІу зэрэхъугъэу, гъатхэм фэгъэхьыгъэ сурэт къэгъэлъэгъоныр Мыекъуапэ къыщызэІуахыгъ. Адыгэ Республикэм культурэмкіэ и Министерствэрэ республикэм исурэтышіхэм я Союзрэ кіэщакіо ащ фэхъугъэх.

Къэгъэлъэгъоным икъызэІухын ехьылІэгъэ зэхахьэм къыщыгущы-Іагъэх АР-м культурэмкІэ и Министерствэ иотдел ипащэу Шэуджэн Бэлэ, Адыгеим исурэтышІхэм я Союз итхьаматэу Хъуажъ Рэмэзанэ, сурэтышІхэу Владимир Пужелевыр, ЛэупэкІэ Нурбый, Борис Воронкиныр, нэмыкІхэри. Зэхахьэм хэлэжьагъэх, ныбжьыкІэмэ гущыІэгъу афэхъугъэх сурэтышІхэу Эдуард Овчаренкэр, Къонэ Аслъан, шІэныгъэлэжьэу Едыдж Батырай, орэдыІоу Кушъэкъо Симэ, фэшъхьафхэри.

Гъатхэм дунаир къегъэдахэ; осыр мэжъужьы, псыхъохэр зэхэхьажьых, чІыгур алэжьы, шІу зэрэлъэгъурэ ныбжыыкІэмэ япчъагъэ хэхьо. Тыкъэзыуцухьэрэ дунаим зэхъокІыныгъэу фэхъухэрэр сурэтышІхэм яІофшІагъэ къызэрэщагъэлъагъорэр зэдгъэпшэным фэшІ ятворчествэ зыщытэгъэгъуазэ.

ЛэупэкІэ Нурбый гъатхэр нэфынэу, тыгъэр къэшІэтэу сурэтхэмкІэ къегъэлъагъо. Къонэ Аслъан ипхъорэлъф исурэткІэ щыІэныгъэр къе-Іуатэ. Евгений Пелипенкэм, Геннадий Назаренкэм, Владимир Бердихиным, фэшъхьафхэм гъатхэр къызысыкІэ щыІэныгъэм кІэу ха-

льагьорэр сурэтхэмкІэ къытфаІуатэ. НыбжыкІэмэ щыІэныгъэр на-

хьышІоу апкъырыхьаным фэшІ къэгъэлъэгъоным ишІуагъэ къэкІощтэу тэльытэ.

Геннадий Назаренкэм «Урысыем изаслуженнэ сурэтышІ» зыфиІорэ щытхъуцІэр къызэрэфаусыгъэм фэшІ зэхахьэм щыфэгушІуагъэх.

Сурэтым итыр: сурэтышІ эу ЛэупэкІэ Нурбый къэгъэльэгъоным епльыкІ у фыриІ эр къе-

<u> «СКУССТВЭМРЭ ЩЫІЭНЫІ"БЭМРЭ</u>

ИшІэныгъэкІэ пшъашъэм еумысых

Адыгэ Республикэм и Камернэ музыкальнэ театрэу Хьанэхъу Адамэыц зыхьырэм Б. Шоу ипьесэ техыгъэ комедиеу УФ-м искусствэхэмкіэ изаслуженнэ Іофышіэшхоу В. Курочкиным ыгъэуцугъэу «Моя прекрасная леди» зыфиlорэр Мыекъуапэ къыщагъэлъэгъуагъ.

Артистхэу А. Степановыр, В. Серебрянскэр, И. Кириченкэр, В. Марковыр, М. Арзумановыр, Н. Максимовар, В. Верещако, Л. Маньшинар, нэмыкІхэри музыкальнэ къэшІыным хэлажьэх. Роль шъхьаГэхэр къэзышІырэмэ ащыщых Адыгэ Республикэм изаслуженнэ артистхэу А. Степановымрэ И. Кириченкэмрэ.

Ирина Кириченкэм орэд къы Іощтми, къы-

шІырэ ролым куоу хэхьащтми екІолІэкІэ гъэшІэгьонхэр къегьотых. Элиза Дулиттл ироль къышІызэ артисткэм щыІэныгъэм ухещэ. Пшъашъэр тхьамыкІэу щыІ, ахъщэр фикъурэпышъ, унагъом тхьэкІэкІо-пхъэнк ак юй. Арэу щытми, ишІэныгъэкІэ зыкъызэІуихын, лънтэныгъэ кънзыфаригъэшІын елъэкІы.

— Мы мазэм камернэ музыкальнэ театрэм нэмык І спектаклэхэри къыщыдгъэлъэгъощтых, — къытиІуагъ художественнэ пащэу, Урысыем искусствэхэмкІэ изаслуженнэ ІофышІэшхоу Сулейманов Юныс.

Сурэтым итхэр: А. Степановымрэ И. Кириченкэмрэ къэшІыным хэлажьэх.

> НэкІубгъор зыгъэхьазырыгъэр ЕМТІЫЛЪ Нурбый.

MASS

Зэхэзыщагьэхэр: Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкІырэр: Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

> Редактор шъхьаІэр

ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэщыІэр: 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр,

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шъхьаІэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэрпшъэдэкІыжь зы-

хьырэ секретарыр: 52-16-77. E-mail: adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын ІофхэмкІэ, телерадиокъэтынхэмкÎэ ыкІи зэлъы-ІэсыкІэ амалхэмкІэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чІыпІэ гъэІорышІапІ, зэраушыхьатыгъэ номерыр ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкІэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкІыжь ахьы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым шылажьэхэрэмрэ яеплъыкІэ зэтемыфэн ылъэкІыщт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгьэхэр зэхэтфыхэрэп ыкІи къэ-ЗЫТХЫГЪЭХЭМ аІэкІэдгъэхьажьыхэрэп.

Зыщыхаутырэр OAO-y «Полиграф-ЮГ», 385000,

къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

> Пчъагъэр 5122 Индексхэр 52161 52162

Зак. 1117

Хэутыным узщыкІэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00 ЗыщыкІэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00